

4.6. Електромагнітні хвилі

4.6.1

- Передумови створення теорії електромагнітних хвиль

4.6.2

- Властивості електромагнітних хвиль

4.6.3

- Здобуття електромагнітних хвиль. Винайдення радіо

4.6.4

- Шкала електромагнітних хвиль

4.6.5

- Застосування електромагнітних хвиль

4.6.1. Теорія електромагнітних хвиль Максвелла

Узагальнюючи *закони електромагнетизму*, Джеймс Клерк Максвелл висловив дві гіпотези.

$$\begin{aligned}\vec{\nabla} \cdot \vec{D} &= \rho \\ \vec{\nabla} \cdot \vec{B} &= 0 \\ \vec{\nabla} \times \vec{H} &= \vec{j} + \frac{\partial \vec{D}}{\partial t} \\ \vec{\nabla} \times \vec{E} &= -\frac{\partial \vec{B}}{\partial t}\end{aligned}$$

J. Clerk Maxwell

1. Гіпотеза про існування, поряд з електростатичним, **вихрового електричного поля**, так що сумарне електричне поле буде:

$$\vec{E} = \vec{E}_{\text{ст}} + \vec{E}_{\text{вихр}}$$

Причому, як завжди, циркуляція електростатичного поля дорівнює нулеві:

$$\oint_L (\vec{E}_{\text{ст}} \cdot d\vec{\ell}) = 0,$$

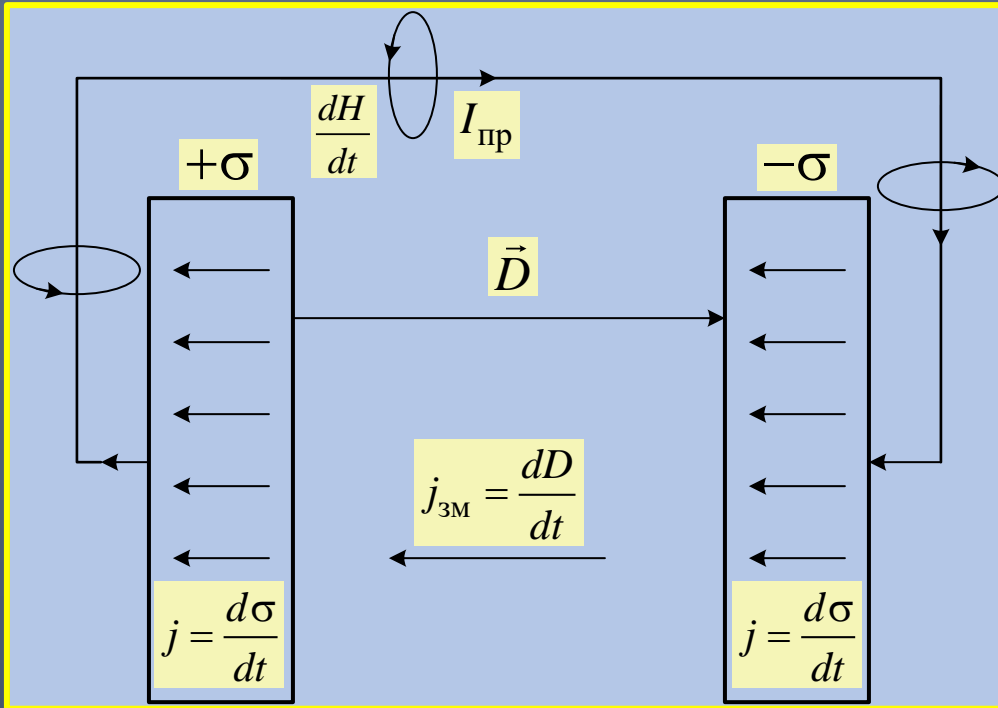
а вихрового численно рівна ЕРС індукції:

$$\oint_L (\vec{E}_{\text{вихр}} \cdot d\vec{\ell}) = \varepsilon_i$$

2. Гіпотеза про існування, поряд зі струмом провідності $\vec{j}_{\text{пр}}$, **струмів зміщення** – *змінного електричного поля*, яке також здатне породжувати магнітне поле:

$$\vec{j}_{\text{зм}} = \frac{d\vec{D}}{dt}$$

Розглянемо процес розрядження конденсатора та існування струму у колі

Числове значення густини струму у товщі обкладки дорівнює похідній за часом від густини заряду:

$$j = \frac{I}{S} \quad \sigma = \frac{q}{S} \Rightarrow q = \sigma S$$

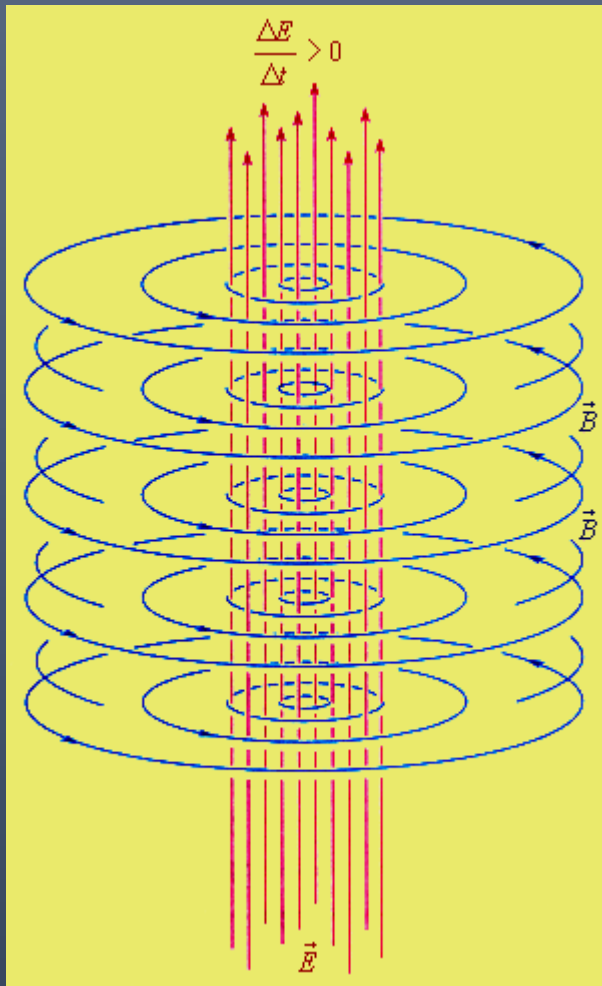
$$j = \frac{I}{S} = \frac{dq}{dt \cdot S} = \frac{d(\sigma S)}{dt \cdot S} = \frac{S d\sigma}{dt \cdot S}$$

$$j = \frac{d\sigma}{dt}$$

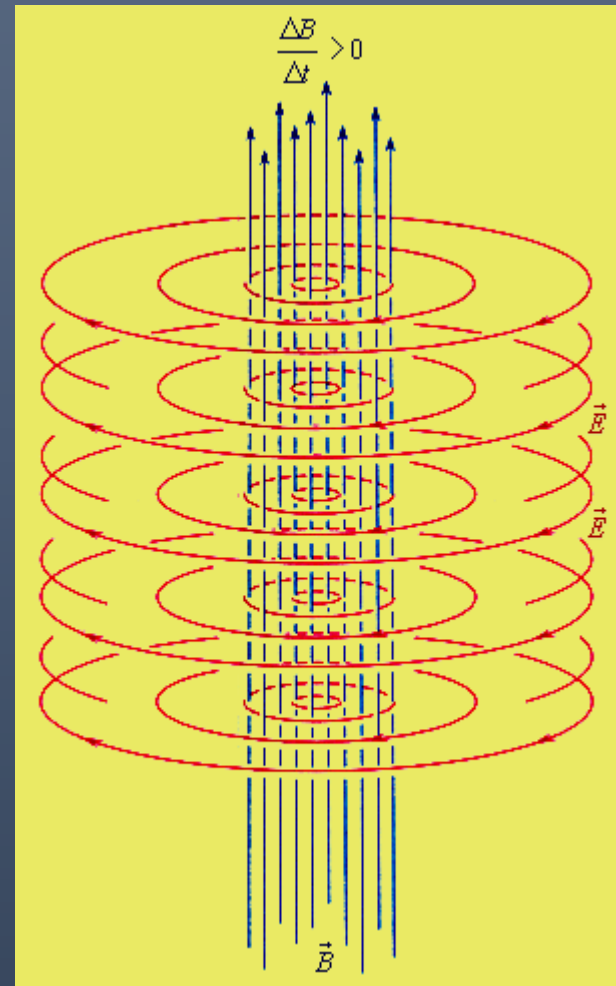
Але у момент вимикання, лампа спалахує.

Якщо взяти прилад, який реєструє магнітне поле, то у проміжку між обкладками можна виявити *магнітне поле*.

4.6.1. Теорія електромагнітних хвиль Максвелла

Закон електромагнітної індукції

Гіпотеза Максвелла

Диференціальне рівняння електромагнітної хвилі

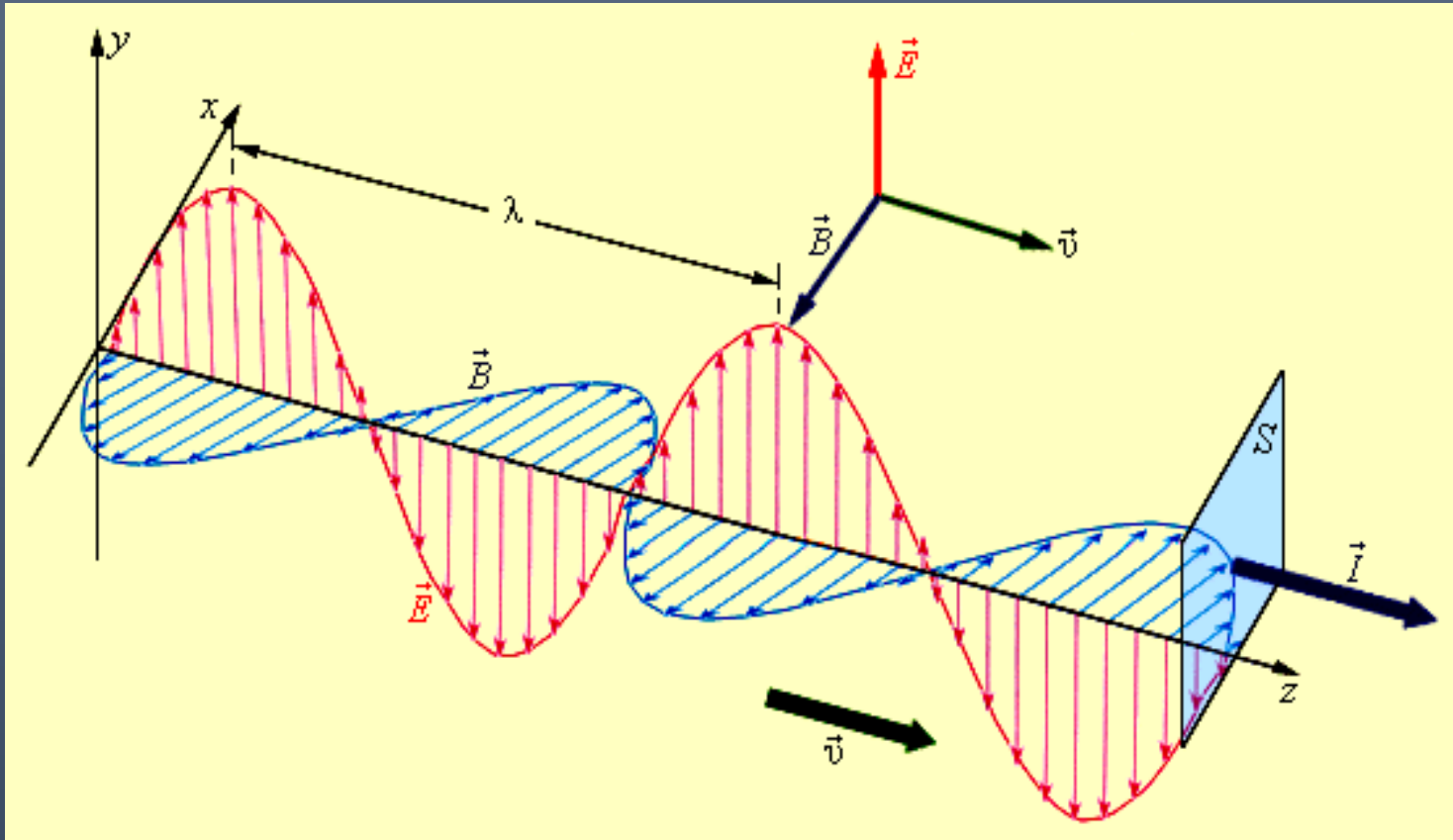
Виводиться з системи рівнянь Максвелла
електромагнітного поля.

Для електричної складової поля у випадку
плоских хвиль у вакуумі має вигляд:

$$\frac{\partial^2 \vec{E}}{\partial x^2} = \frac{1}{c^2} \frac{\partial^2 \vec{E}}{\partial t^2}$$

4.6.2. Властивості електромагнітних хвиль

1. Електромагнітні хвилі є поперечними

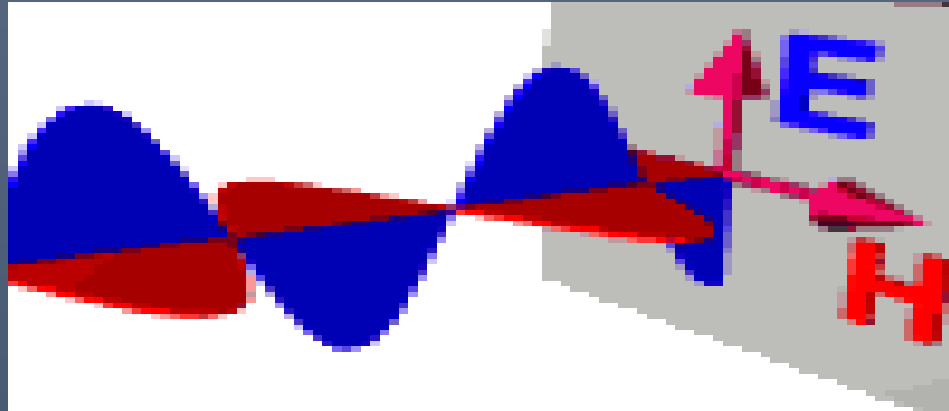

$$E_y = E_{0y} \sin \frac{2\pi}{T} \left(t - \frac{z}{v} \right)$$

$$B_x = B_{0x} \sin \frac{2\pi}{T} \left(t - \frac{z}{v} \right)$$

2. Розповсюджуються з кінцевою швидкістю

У середовищі

$$v = \frac{1}{\sqrt{\epsilon\epsilon_0\mu\mu_0}}$$

$$n = \sqrt{\epsilon\mu} = \frac{c}{v}$$

У вакуумі

$$v = \frac{1}{\sqrt{\epsilon_0\mu_0}} = c$$

3. Відбуваються взаємні перетворення електричного і магнітного полів

$$\frac{\epsilon\epsilon_0 E^2}{2} = \frac{B^2}{2\mu\mu_0}$$

4. Переносять енергію:

Вектор Пойтинга -

визначає густину потоку енергії електромагнітної хвилі

$$\vec{I} = [\vec{E} \times \vec{H}]$$

$$I = \frac{\Delta W_{EM}}{S \cdot \Delta t} = (\omega_E + \omega_M) \upsilon$$

5. Створюють тиск

П.М. Лебедєв
(24.02.1866–
01.03.1912)

- у 1895 створив найтоншу установку, за допомогою якої вперше отримав міліметрові електромагнітні хвилі
- встановив їх відбивання, подвійне променезаломлення, інтерференцію та ін. явища
- у 1901 вперше виявив і виміряв тиск світла на тверде тіло, підтвердивши кількісно теорію Максвелла
- у 1909 вирішив найважчу експериментальну задачу - встановити і виміряти тиск світла на газ
- досліджував роль обертання Землі у виникненні земного магнетизму

6. Мають імпульс та масу

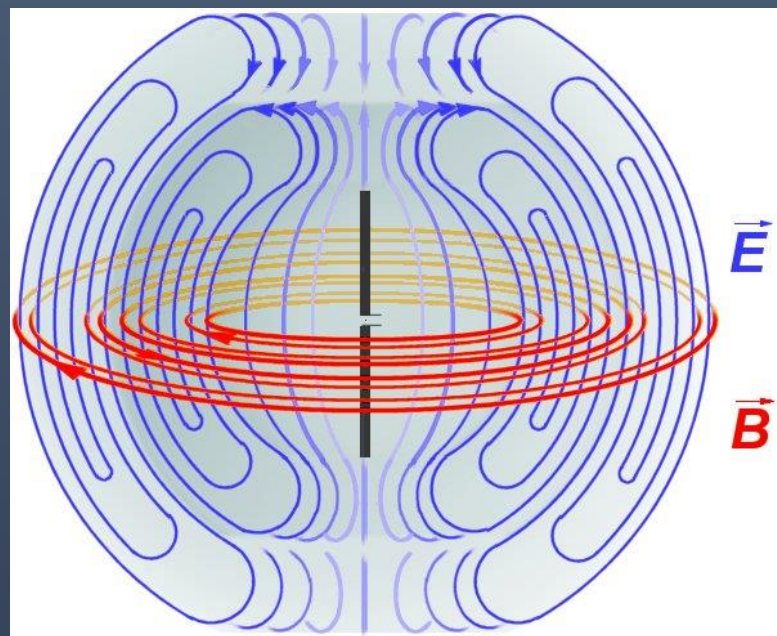
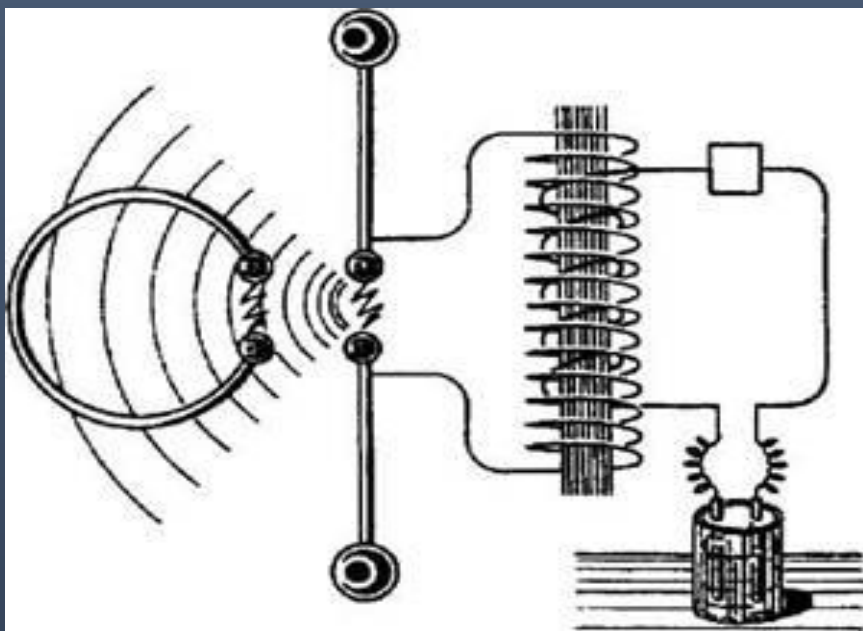
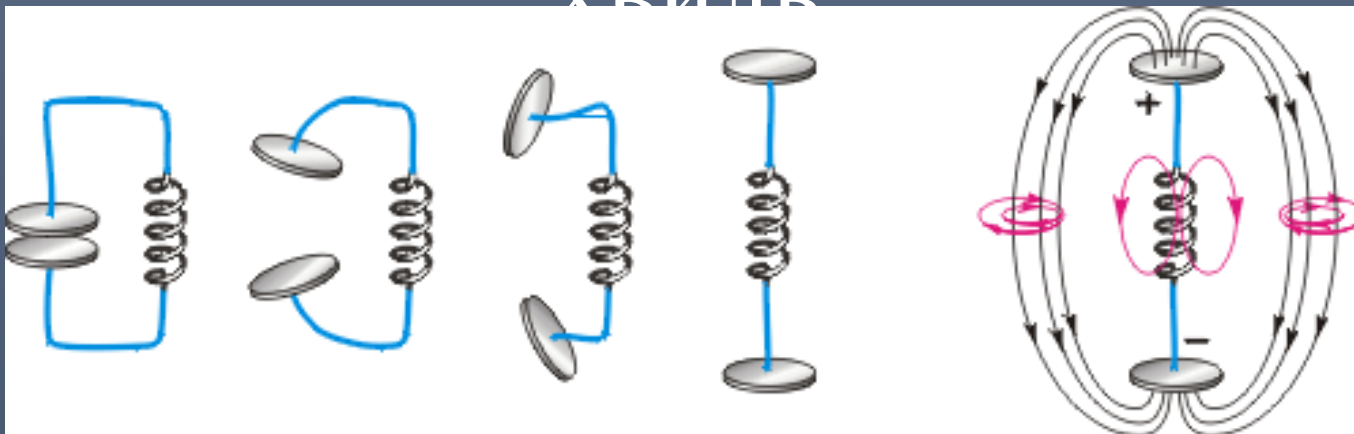
$$p = \frac{W_{EM}}{c}$$

$$W_{EM} = m_{EM} c^2$$

4.6.3. Здобуття електромагнітних

ХВИЛЬ

Генріх Герц
(22.02.1857–
01.01.1894)

-- у 1886-89 експериментально довів існування електромагнітних хвиль і дослідив їхні властивості (віддзеркалення від дзеркал, заломлення в призмах тощо)

-- підтвердив висновки теорії Максвела про те, що швидкість розповсюдження електромагнітних хвиль у повітрі дорівнює швидкості світла

-- встановив тотожність основних властивостей електромагнітних і світлових хвиль

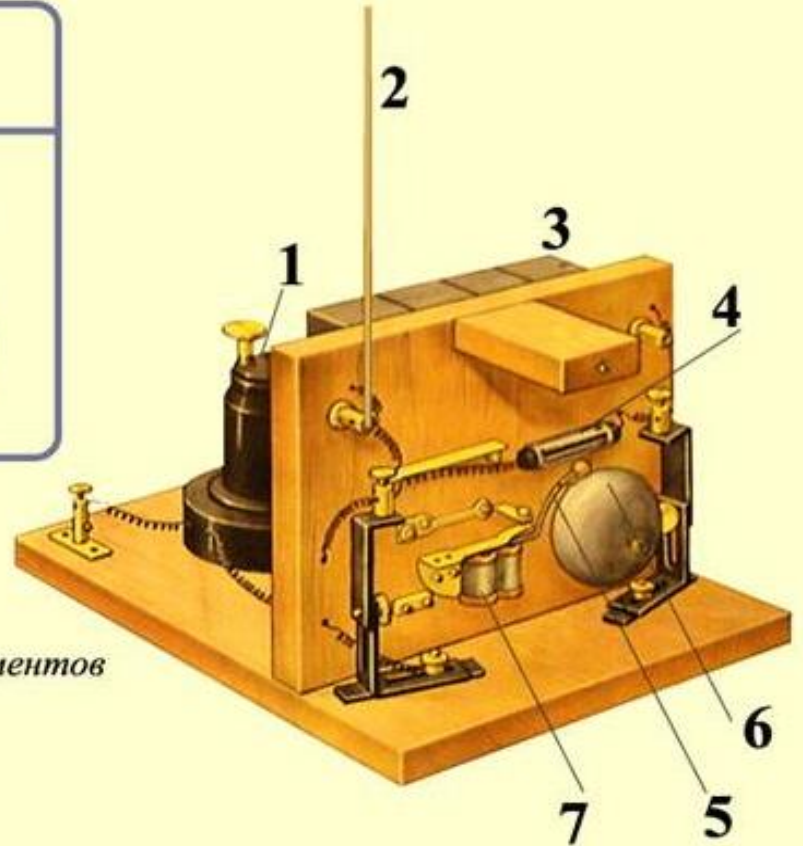
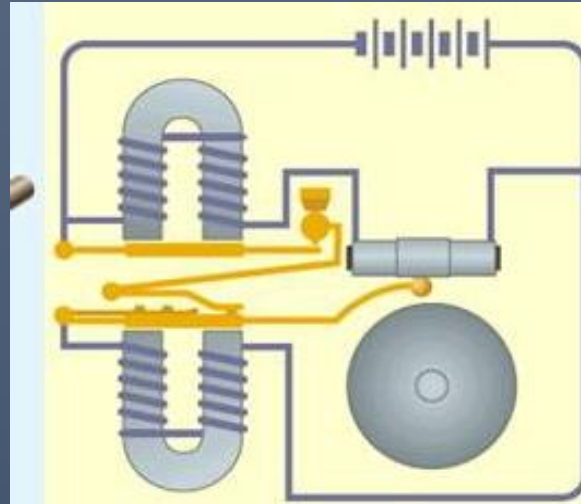
-- 1886-87 Герц вперше спостерігав і дав опис зовнішнього фотоефекту

-- іменем Герца названа одиниця частоти коливань

Радио Попова

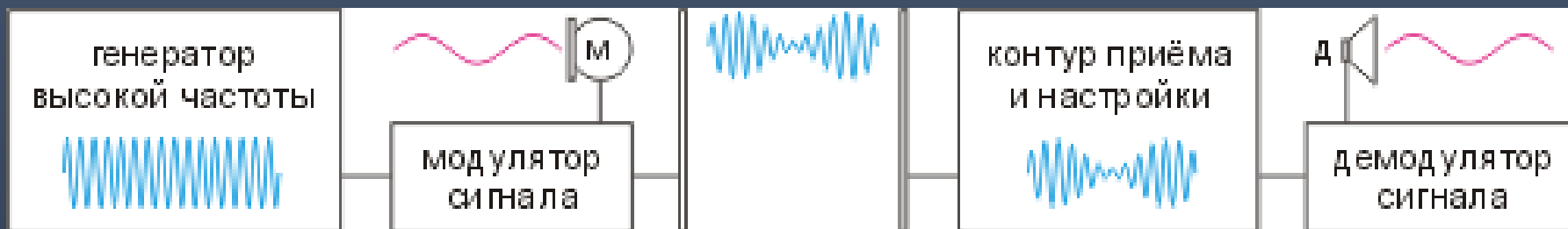
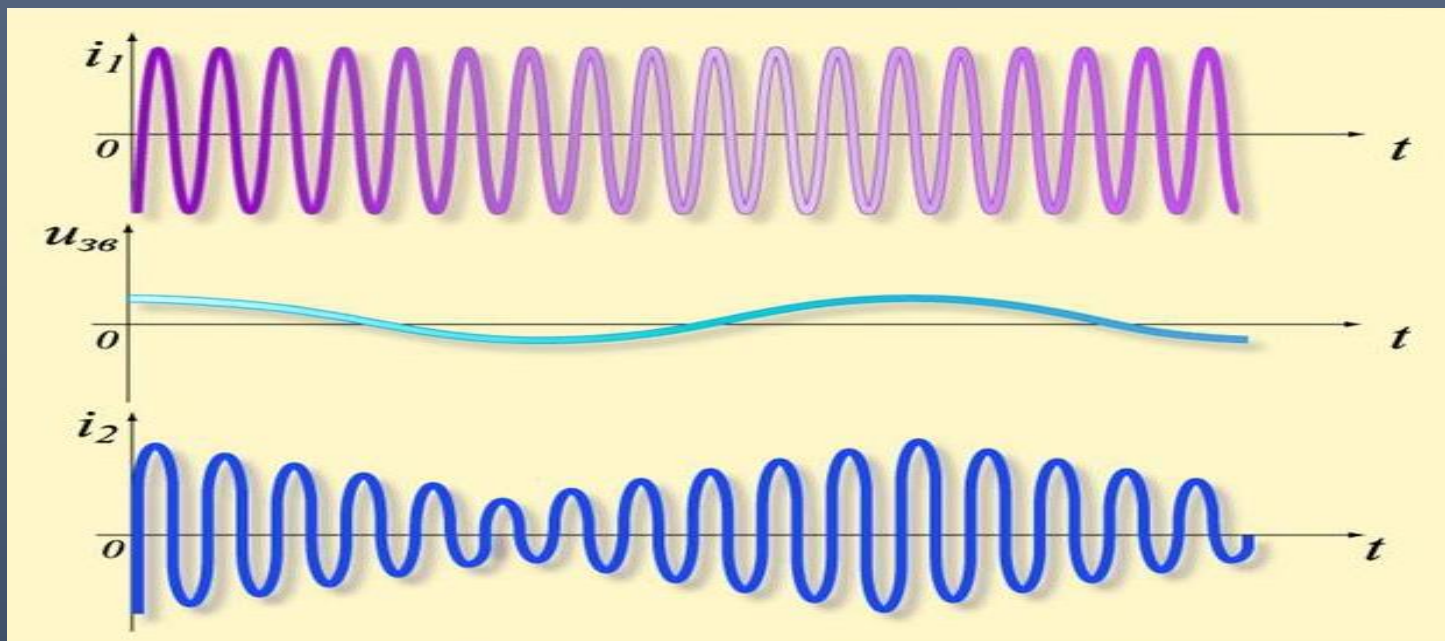
О.С. Попов
(04.03.1859–
13.12.1905)

1. Электромагнитное реле
2. Антенный провод
3. Батарея гальванических элементов
4. Когерер
5. Молоточек звонка
6. Чашечка звонка
7. Электромагнит звонка

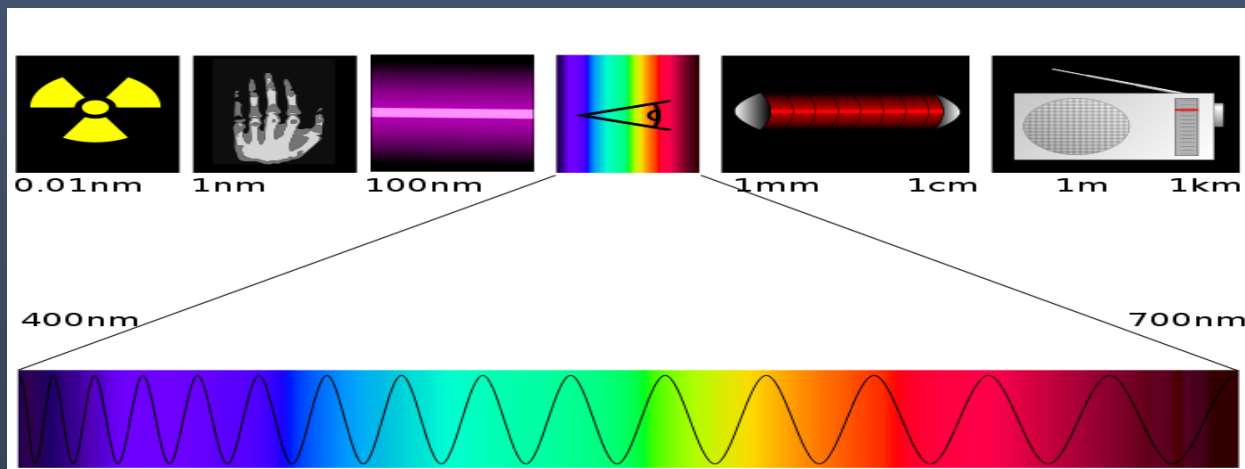

Принцип теле – радіозв'язку

4.6.4. Шкала електромагнітних ХВИЛЬ

4.6.5. Застосування електромагнітних хвиль

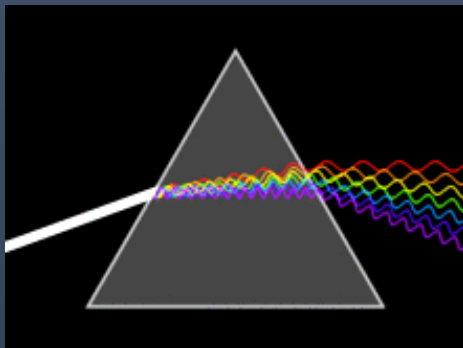
Відкриття інфрачервоних електромагнітних хвиль

Уільям
Гершель

(15.11.1738–
25.06.1822)

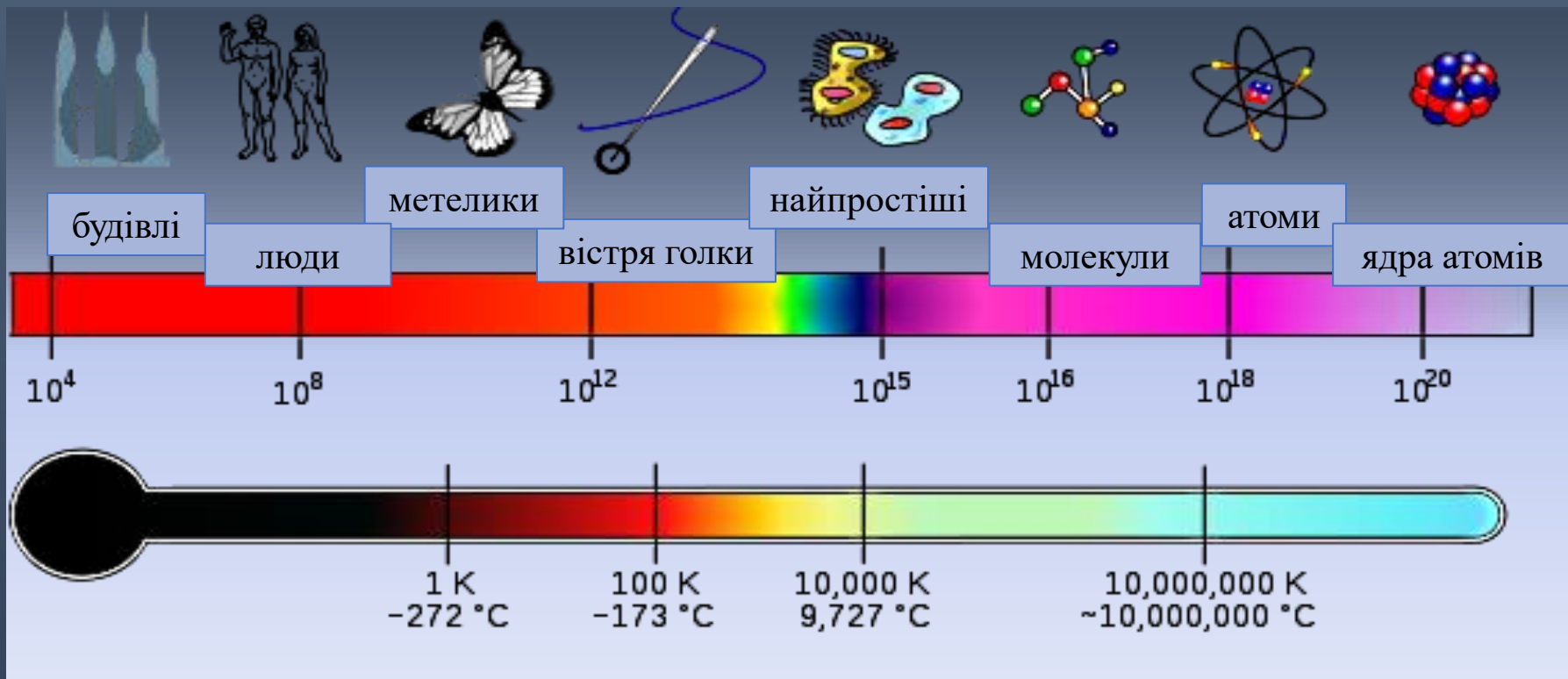
У 1800 році в ході витонченого експерименту: розщепнувши сонячне світло призмою, Гершель помістив термометр відразу за червоною смугою видимого спектру і показав, що температура підвищується, а, отже, на термометр впливає світлове випромінювання, недоступне людському погляду.

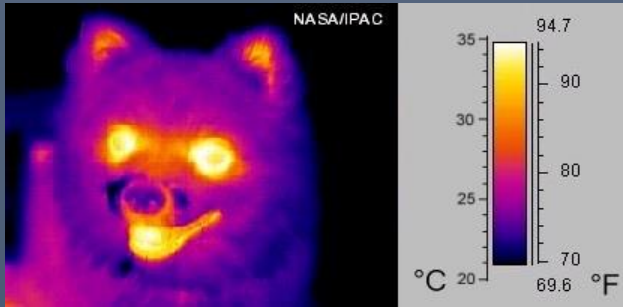
Інфрачервоні електромагнітні хвилі

Інфрачервоні спектри пов'язані з обертальними і коливальними рухами в молекулі, а також з електронними переходами в атомах і молекулах.

Випромінюються нагрітими тілами

Застосування хвиль інфрачервоного діапазону

1

- Для сушіння лакофарбових покриттів

2

- Захист від корозії

3

- Дистанційне управління

4

- Стерилізація харчових продуктів

5

- Інфрачервоні обігрівачі

6

- Тепловізори та нічна зйомка

7

- Медицина та косметологія

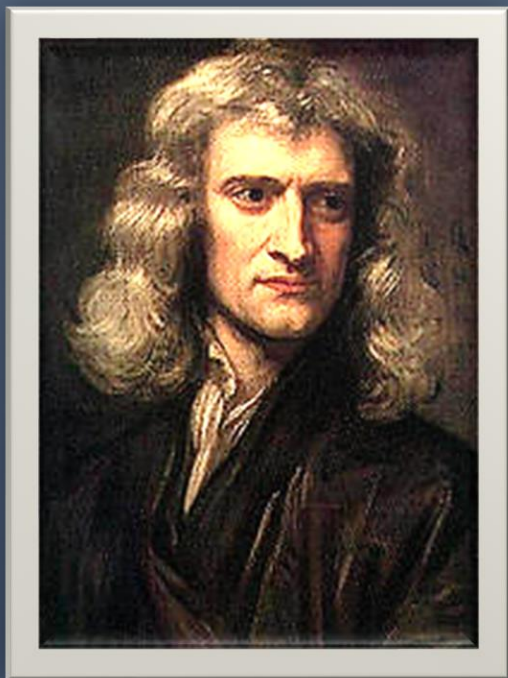
8

- Терморезистори та термометри опору

9

- Термолокатори у змій, кажанів

Оптичний діапазон електромагнітних хвиль та його дослідження

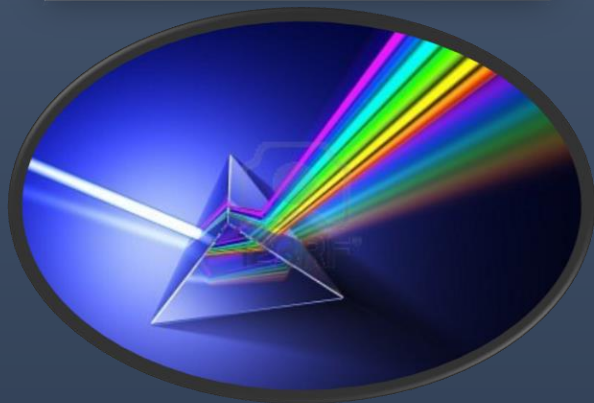

Першим пояснив спектр видимого випромінювання

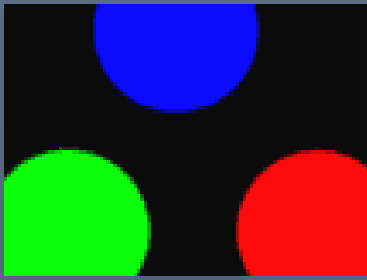
Першим використав назву «спектр» - бачення, поява

Вважав світло корпускулами

Відкрив дисперсію світла в призмах

Поділив світло на 7 кольорів

Видиме світло

Властивості

- відбивається
- заломлюється
- робить видимими об'єкти
- взаємодіє з електронами (фотоефект)
- фотосинтез
- спричиняє хімічну дію

Застосування

- болометрія
- освітлення
- медичні прилади (мікроскопи, окуляри, ендоскопи, ларингоскопи)
- оптиковолокно
- фотографія
- сонячні батареї

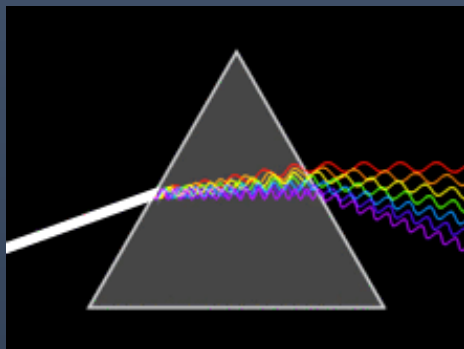
Відкриття хвиль ультрафіолетового діапазону

Йоганн
Ріттер

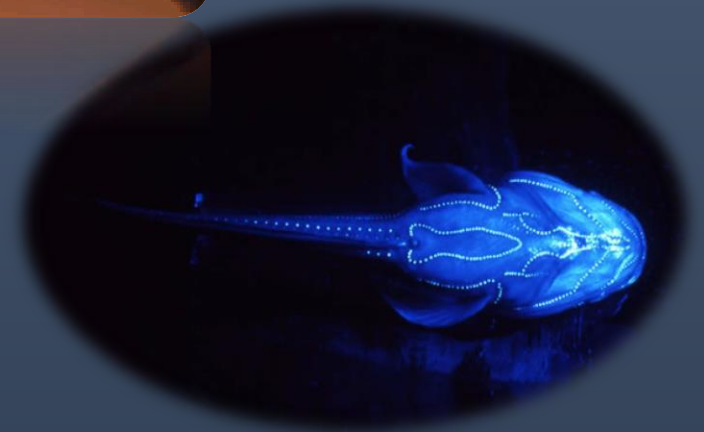
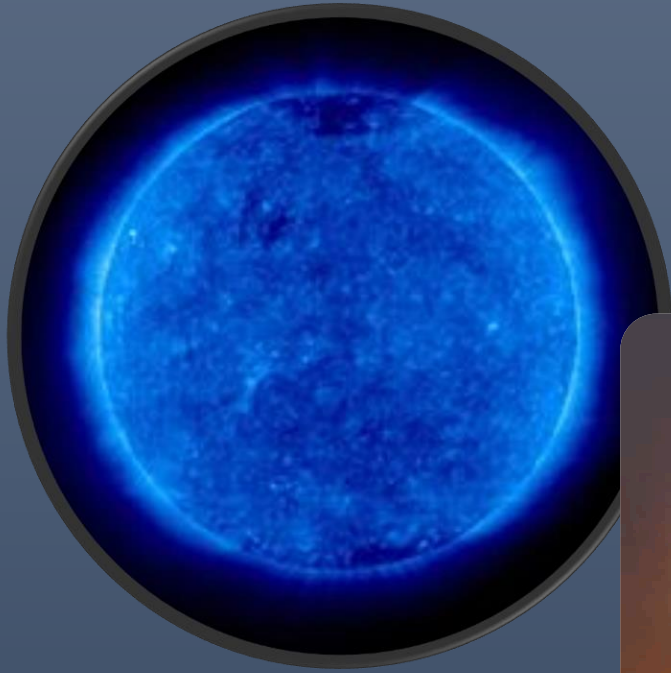
(16.12.1776–
23.01.1810)

У 1801 р., використовуючи призму, ставив досліди по дослідженню хімічної дії різних ділянок світлового спектру. В результаті Ріттер виявив, що почорніння хлориду срібла зростає при переході від червоного до фіолетового кінця спектру і стає максимальним за межами фіолетового кольору.

Джерела хвиль ультрафіолетового діапазону

Застосування хвиль ультрафіолетового діапазону

1

- Спектрометрія

2

- Аналіз мінералів (випромінюють видиме світло)

3

- Дезінфекція води

4

- Захист документів від підробки

5

- Знезараження ультрафіолетовим випромінюванням

6

- У криміналістиці

7

- Сприяють утворенню вітаміна D, серотоніна

8

- Викликають люмінесценцію речовин

9

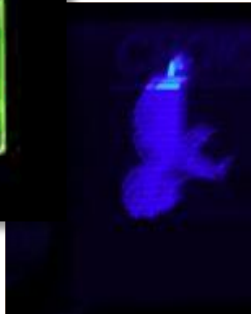
- Пастки для комах

11

- Тверднення полімерів

12

- Створення світлових ефектів

Застосування радіохвиль

1

- Радіомовлення, телебачення

2

- Радіолокація

3

- Безпроводні комп'ютерні мережі

4

- Радіоастрономія

5

- Медицина (УВЧ-фізіотерапія)

6

- Мобільні телефони

7

- Радіозв'язок

8

- Супутникова альтиметрія

9

- Мікрохвильові печі

Застосування рентгенівських хвиль

1

- Рентгенологія (діагностика та лікування)

2

- Дефектоскопія

3

- Контроль якості виробів

4

- Рентгеноструктурний аналіз будови речовини

5

- Рентгенофлуоресцентний аналіз

6

- У криміналістиці

7

- Рентгенотелевізійні інтроскопи (аеропорти)

8

- Викликають люмінесценцію речовин

